

čestog vraćanja na ovu stvar, iz lanjskih debata za ili protiv vjeronauka u srednjoj školi, vidimo iskrenu brigu, da nam se omladina digne, pa da bude dostojna svojih vrijednih pretšastnika. Ali mnogi se stručni pedagozi nisu u stanju odhrvati struji svoga vremena, koja negira spiritualne vrednote, pa misle, da je to rezultat naučnog napretka. A u koliko se i bave psihičkim vrednotama čuvaju se kao vatre, da ne bi u svojim izvodima zašli u metafiziku. To je prokletstvo, koje na našem pokoljenju leži još od Kantovog doba. Mi smo istina, danas već prilično na putu, da se toga prokletstva riješimo samo je nesreća, da pravi naučni uspjesi, duboki prepородi dolaze do nas tako kasno...

Biblijski institut u Rimu za svoj srebrni jubilej.

Dr. Nikola Žuvić.

Papinski je Biblijski Institut u Rimu i naučno proslavio svoj jubilej. Osim svojih redovitih izdanja: *Biblica*, *Verbum Domini*, *Orientalia* i *Analecta Orientalia* za ovu je zgodu poskrbljeno bilo posebno. U Palestini vodi novcem američkih katoličkih mecena naučna arheološka istraživanja već od 1929. godine, pa je ovom zgodom izdana knjiga: *Teileilat Ghassul: Comptes rendus des fouilles de l'Institut Biblique Pontifical par Aleksis Mallon, Robert Köppel et René Naville*, Rome 1934. Veliki quart-oblik str. XVIII. + 196 sa 67 crteža i 10 velike slike.

Izdana su ujedno dva velika svezka. *Miscellanea Biblica*: prvi sa slikom Instituta u Rimu na 325 stranica, drugi na 406 stranica. Prvi svezak je ujedno svečani dvobroj *Biblica*. U slijedećim retcima prikazat ću kratki sadržaj.

I.

Dr. Bernhard Alfrink, profesor bogoslovja u sjemeništu Rijsenburg u Holandiji utvrđuje u članku: *Die Schlacht bei Megiddo und der Tod Josias*, datum smrti Jozije kralja Judinog kraljevstva. Uz biblijske tekstove 4 Kralj. 23 i 2 Dnevn. 34—35, upotrebljava babilonsku kroniku iz zadnjeg doba asirskog kraljevstva, koju je pred desetak godina otkrio Gadd, konservator britskog muzeja. Tradicionalna se teza samo potvrđuje.

Artur Allgeier iz Freiburga kao prilog historijskog tumačenja Vulgate tumači iz Ps. 30, 19. *In superbia et abusione*. Zadnja je riječ *ἀναξ λεγὸ* menon u čitavoj Vulgati. Druga se mjesta, gdje u originalu imamo istu riječ, ne prevode riječju *abusio*. Kaulen, Rönsch i dr. navode primjere i apliciraju ih ovom mjestu. Kod

klasika se ista riječ prevodi sa značenjem: omalovažavati, prezirati, ismijehavati, zlorabiti itd.

J. B o n s i r v e n D. I., profesor skolastikata u Enghieniu (Belgija) donosi na str. 213—236 vrlo interesantnu studiju iz židovske teologije u doba Kristovo: o grijehu i ekspijaciji. Ta je studija nastavak njegove radnje iz židovske teologije, o kojoj je ranije pisao u *Biblica* 15 (1934).

Bivši rektor jeruzalemskog doma Biblijskog Instituta P. Andr. F e r n á n d e z ruši proizvoljna fantaziranja liberalnih kritičara u članku »El santuario del Dan«. Pisac je aktor mnogih djela u kojima razlaže principe tekstualne kritike za knjige Starog Zavjeta. U ovoj studiji ispituje povjesno-kritički o svetištu kod plemena Dan i o zloglasnom djelu Gabaonićana, kao i osveti tog nedjela. Uticaj kananejskog kulta bio je jak, ali i otpor još jači, kojim su Izraelci branili čistoću svoje nauke. S druge strane kritički brani aktor perikope protiv liberalnih kritičara.

Rektor francuskog sjemeništa u Rimu i sekretar Biblijske komisije B. I. F r e y u svojim studijama bavi se mnogo apokrifima kao židovskoj literaturi, a najviše o vjerskim idejama. Takva su redovito i njegova godišnja predavanja, koja drži pred širom publikom na Biblijskom Institutu. U ovom jubilarnom izdanju bavi se pitanjem s l i k a k o d Ž i d o v a. Slike živih bića bile su zabranjene. Poziva se na Em. Schürera kao vještaka u poznavanju starog židovstva, koji jasno govori o toj zabrani. Drukčije govore iskopine. God. 1883. otkrivena je u Hammam-Lif u Africi jedna sinagoga urešena mosaikom s pticama i ribama. Jedni su to pripisivali goimskom uplivu; drugi su zanijekali, da bi ta zgrada bila židovska. Dalje su otkrivene sinagoge u samoj Palestini iz III., IV. i V. stoljeća, urešene slikama i kipovima ljudi i životinja. Zato pisac ispituje redom odredbe Mojsijeve i njihovo točno značenje, te ove arheološke nalaze i rabinski nauk, pa ikonoklaski pokret i njegov upliv na progonstvo ikonoklasta kod kršćana. I ovaj strogo naučni i objektivni prikaz završuje s riječima Tertulijanovim: »Synagogae Judacorum fontes persecutionum«.

P. G ä c h t e r S. I. iz Innsbrucka misli, da razni znakovi kao interpunkcije u starim rukopisima, koje Lattay u *Journal of Theol. Studies* 29 (1928), 396 traktira kao varijante, donose točnije razumijevanje i samih stavka ili tekstualnih perikopa. S tim se bavi u teškoj studiji na ovom mjestu.

P. H o l z m e i s t e r, prof. Bibl. Instituta u Rimu postavlja pitanje (str. 321—364), zašto se Spasitelj zgodimice služio neprotumačenim slikama. Tom radnjom (»Vom angeblichen Verstockungszweck der Parabeln des Herrn«) popunjava dominikanca, profesora u Angelikumu u Rimu, Jakova M. V o s t é, koji već niz godina publicira radove o Parabolama (*Angelicum* 7 (1930)). Ima mnogo tekstova, gdje je Gospodin zanijekao tumačenje — negativni element; druga

su, gdje baš govori u takovoj slici. Zato Charne veli, da svi nisu pozvani na spas. Holzmeister odgovara, da valja razlikovati učenike od drugih slušatelja Isusovih govora. Treba se obazirati osim ostalog i na sintaksu kauzalne, finalne ili druge rečenice. Aparat mu je bogat. Holzmeister je valjda uz Lagrangea najbolje informiran na polju Novog Zavjeta, naročito historijskih knjiga. Oborena je i hipoteza, da je Spasitelj htio biti nejasan; »velate locutus est Christus«, zaključuje Holzmeister s Vosteom.

Profesor centralnog bogoslovskeg sjemeništa u Salernu Vincenzo Jacono piše o vrlo savremenoj temi biblijsko-apologetski: O preporođenju u nauci sv. Pavla (str. 369—398). Protestanti teolozi, kojima je komparativna historija religija isključivi argumenat u riješavanju metafizičkih problema, dokazuju ovisnost i ove nauke sv. Pavla o poganskim misterijama. Tako Heitmüller i za njim mnogi drugi, Jacono istražuje najprije točno značenje palingenesije u spisima sv. Pavla s kratkim osvrtom na nauku Isusovu i drugih Apostola. Zatim značenje kod drugih poganskih misterija prema najstarijim svjedočanstvima. Rezultat je obratan nego kod pozitivnih teologa »historičara«. U onim je spisima govor o metempsihozi, božanskom rađanju, posinovljenju, mističnom združenju u panteističkom smislu. Svi su ti spisi mladi od apostolskih. Hermetički spisi u literarnoj formi možda ovisni o Pavlu, u stvari govore drugo. Sve je tamo daleko od kršćanskog nauka sv. Pavla, koji je u potpunom skladu s naukom Isusovim i drugih apostola. Nema govora o mističnom jedinstvu s Bogom u fizičkom smislu. I taj, koji je primio milost Božju, uvijek je u pogibelji, da ne sagriješi. Ovo biblijsko preporođenje je opravdanje po sv. krstu, da postajemo novim bićem, primamo bit nadnaravnog života.

P. Ketter iz Trieria pokušava precizirati mjesto, gdje je Isus izliječio slijepca u Jerihu (str. 411—418). To su do danas mnogi kušali, ali bez uspjeha.

P. Robert Köppel, naučni voda iskopina u Palestini, koje vrši Papinski Biblijski Institut piše o zadnjim istraživanjima o starosti ljudskog roda na zemlji (str. 419—436). U kratkom ali vrlo interesantnom članku iznosi rezultate postignute u zadnjim decenijama na ovom polju od vještaka geologije i prehistorije. Potrebno je, da o tom bude upućen egzegeta kao i teolog u opće. Dr. Obermaier, katolički svećenik, uživa na tom polju glas svjetskog učenjaka, izdao je nedavno god. 1931. svoje djelo »Urgeschichte der Menschheit«, gdje na široko obrađuje paleolitskog i neolitskog čovjeka. Köppel se obazire na ovo djelo i djela u opće, koja su izišla zadnje vrijeme. U Evropi i Americi je nekoć postojalo ledeno doba podijeljeno međuledenim. U okolini Sredozemnog mora taj ledeni fenomen nije postojao barem u takovom opsegu, jer se može dokazati, da je tu čovjek živio prije 10.000 godina. Obermaier postavlja ljude iz Magdalenijenske kulture 10—15

hiljada godina prije Krista. Svi vještaci prehistorije sa stalnošću tvrde, da je čovjek opstojao još prije predzadnjeg ledenog doba. Ovom vremenu svi pripisuju pekingškog i hajdelberškog čovjeka. Ovim rezultatima se lagano zadovoljava i egzegeta i teolog-dogmatičar. Obermaier misli, da se prema nalazima čovjeka u Evropi može odrediti njegovo doba najmanje do 50.000 godina. Drugi geolozi stavljaju još veći razmak. Köppel radi veće jasnoće i boljeg pregleda dodaje na koncu table sa shemama.

II.

Drugi svezak *Miscellanea Biblica* je zapravo strogo jubilarno izdanje Instituta.

P. Emil Snys, egiptolog piše o teologiji Amenemopea, egipatskog visokog činovnika, koji je pisao knjigu, savjete mudrosti kao neki priručnik da tko postane dobrim činovnikom. Budget, izdavač ovog egipatskog papyra, misli, da Amenemope ima neku osobnu ali uzvišenu religiju. On štuje »Boga«, a ne »bogove«. Lange veli, da se izražava monoteistički. I tako većina govori o monoteizmu Amenemopeovu ili načinu izražavanja, koji se tomu približava. P. Snys je proučio sam papyros i ispitao navodni monoteizam. On izjavljuje, da teologija Amenemopeova ide u smjeru transcendentnosti božanstva i moralne uzvišenosti. Ali o kakovom monoteizmu nema govora.

Dr. A. Mader voda salezijanskih iskopina u sv. Zemlji, promatra sve u svijetlu tih iztraživanja. Ovdje ima pred sobom dolinu Mambre, mjesto Božjih obećanja Abrahamu (str. 37—56). Najprije utvrđuje topografiju, a u drugom dijelu govori o otkrivenoj Konstantinovoj bazilici u dolini Mambre. U trećem dijelu govori o »dolini« kroz povijest.

P. Alex Mallon († 7. IV. 1934.) piše o obalnim brežuljcima donjeg Jaboka: Sukkoth, Phaniel, Nobé (str. 57—68). Nahr (arap. rijeka) ez-Zerqa, pritok Jordana, natapa svoj okoliš i tu rastu sve žitarice i povrće. Uz pritok su nastale naseobine, o čemu svjedoče današnji telli (humci), koji su vrlo gusti. Mallon ih opisuje, kako je mogao brzo vidjeti i samo iz vana, a riječ daje onim arheolozima, koji će rukovoditi iskopine.

Profesor sanskrita, perzijskog, drugih iranskih jezika i komparativne religije P. J. Messina piše vrlo interesantan, informativan članak, u kojem ispituje neke pojedinosti o starom aramejskom jeziku, o njegovoj vremenskoj i lokalnoj estenziji. Posebno mu je stalo, da utvrdi vrijeme biblijskog aramejskog jezika Danijela i Ezdre prema drugim aramejskim dokumentima.

Benediktinac P. Atan. Miller, profesor Starog Zavjeta kod Sv. Anzelma na Aventinu, iznosi svoje mišljenje o sastavu i svrsi knjige propovjednika — Ecclesiastes. Pošto nauk

u Eccl. nije podan metodički i zaključivanjem, nego pod čuvstvom sažaljevanja, da lakše djeluje na srce, zato je vrlo teško govoriti o sastavu i podjelbi misli. Otuda razna mišljenja. Miller odbija razne predložene teorije, podaje svoju na str. 116, koju prije toga opravdava.

Redemptorista Iv. Sch a u m b e r g e r ponovno ispituje tvrdnju Sayceovu iz 1895. da pronađeni dokumenti klinovog pisma osvijetljaju sadržaj knjige proroka Jone. Toga teksta nema, a niti kralja Asarhadona II. ne pozna asirska povijest. Ima jedan tekst — K 4668, 1—3 — koji je preveo i protumačio Knudtzon, ali i ovaj je Sayce krivo čitao. Ni taj kao ni mnogi drugi tekstovi ni malo ne osvijetljaju knjigu Joninu premda su dokumenti klinovog pisma vrlo bogati na opisivanju i određivanju pokora, kajanja za grijeha, nesreća, bolesti i slično. Schaumberger se čudi, da je Sayceova teza mogla stajati kroz četrdeset godina, a da nitko nije kontrolirao njegove citate.

Asiolog Dr. Nikola S c h n e i d e r, profesor u Luxemburgu raspravlja s Jeremiasom. Prije je Jeremias bio panbabilonista, sada panšumerista, kamo trpa i Abrahama (»Abraham Sumerer«, str. 135 do 147). Schneider iza kritike Jeremiasovih tvrdnja dokazuje također s asirsko-akadskim dokumentima, da su u Uru kaldejskom nastavali Semite.

Iv. S i m o n, profesor kopskog jezika objavljuje tekst i prijevod fragmenta jedne kopske (sakadske) homilije, koja je sačuvana na pergameni, a vlasništvo je bečke nacionalne biblioteke. Za bibličiste važan je ovaj fragment s literarne strane, što je čitav sastav od početka do kraja jedan vezani niz biblijskih citata ili biblijskih aluzija.

Dr. S t u m m e r, profesor u Würzburgu poznat po svojem djelu iz god. 1928.: *Einführung in die lateinische Bibel* donosi prilog: *Lexicographische Bemerkungen zur Vulgata*, str. 179—202. Gramatika se i leksikon latinske biblije ne smiju zapustiti uza sva — i kritički — izdanja latinskog sv. Pisma. Proučavanje riječnika biblijskog pomaže i razumijevanju brevijara i misala. U ovom članku tumači nekoliko riječi: *accipere*, *colligere*, *deponere*, *rupes*, *suscipere* etc., njihov postanak i značenje u historiji, bibliji i kontekstu.

E. F. S u t c l i f f e D. I., profesor u Chipping Norton (Engleska) bavi se značenjem prvih redaka sv. Pisma »Primeval chaos not scriptural«, str. 203—215.

Albert V a c c a r i, profesor egz. didaktičkih i proročkih knjiga na Institutu malo polemički stav zauzimalje prema nekim tumačenjima dijelova Ebed Jahve kod Izaije. I podnaslov članka: *Ultime risonanze e discussioni* to potvrđuje. Kod protestanta su se istom koncem prošlog stoljeća pojavila tumačenja, koja vide individuum u tom dijelu poroštva. I protestant prof. W. Rudolph katoliku Fi-

scheru upisuje u zasluge, da se na Ebed Jahve odnose dijelovi Iz. iz pogl. 42, 49, 50, 52 i 53, a da ti dijelovi ne pripadaju prvotnom tekstu Izaije i da se u Ebed Jahve ne može shvaćati izraelski narod (kolektiv), nego individuum. S tim se ne slažu niti svi kritici. Od objavljenja Rudolphova članka u god. 1924. pisano je mnogo o istom predmetu, ali s raznim zaključcima. P. Vaccari sve te publikacije svrstava pod dva gledišta: 1) literarni, gdje govori o broju, opsegu i sastavu pjesama Ebed Jahve i 2) egzegetski, što se ima shvatiti pod »slugom Božjim«? S nazivima Deutero — i Tritoisaia liberalni protestanti prejudiciraju literarna pitanja jedinstva knjige i pisca. Svagdje precizan, navlastito (str. 241), gdje govori o mesijanskom tumačenju. Završava spominjujući rabina Izraela Zoller sa člankom o Jobu i »Slugi Božjem«. Različite su to osobe, E. J. uzvišenije i ta osoba se uzdiže, a na osobi Kristovoj bol i bijeda dolazi do vrhunca. Na ovaj zaključak upozorava Vaccari svoje čitaoce.

Alfred M. Wittl D. I. utvrđuje Pavlovu autentičnost poslanice Židovima (»L' ambiente vera della lettera agli Ebrei«, str. 245—277). Divnim jezikom i silnim aparatom nastupa. Panten je prvi u II. stoljeću izrazio sumnju, a učenik mu Klement Alex. veli, da je Pavao možda sastavio hebrejski, a Luka preveo na grčki, jer je stil sličan onom iz Dj. Ap. Origen, a kasnije i mnogi drugi posumnjaše u autentičnost. Da je ova poslanica Pavlova svjedoči i sadržaj: ukinuće obveze Mojsijeva zakona, ostali nauk kao i u drugim poslanicama. Wittljuje nije milo popuštanje kako ga vidi kod Rohra, koji dozvoljava, da bi mogao Apolo biti pisac poslanice.

Tradicija je za sv. Pavla; povod označuje on sam: odmetnuće i protivnost Božjem poslanstvu, koje donosi spas njegovom narodu. Dokazi su iz biblije, na koju se i odmetnici pozivaju što je pogibelj odmetnika veća i strašnija, to je i Pavao jači i uvjerljiviji. Vele, da je sadržaj ove poslanice u kratko uključen u govoru Pavlovu u Antiohiji Pisidijskoj (Dj. Ap. 13, 16—41). Nije li poslanica Pavlova, nije tada nijednog novozavjetnog pisca.

J. Ziegler iz Maidbronna kod Würzburga bavi se knjigom Jobovom u prijevodu LXX, prilikom objavljivanja Wutzove knjige: Die Transkriptionen von der Septuaginta bis zu Hieronymus, Stuttgart 1933. Wutz donosi nove varijante. Osobito je važan prijevod kod rekonstrukcije masoretskog, hebrejskog teksta. Posljednji je općenito dobar, ali nije bez velikih teškoća tako, da je po njemu mjestimice nemoguće shvatiti pravi smisao. Naprotiv se prijevod LXX odlikuje elegantnošću jezika, ali i zamršenošću ideja. Ziegler navodi čitave nizove primjera gdje LXX ima dodatke, kojih HB nema ili propušta cijele stihove, koji se nalaze u hebrejskom originalu. Isto je govor o parafrazama, glosama i opetovanju s paralelnih mjesta kao i o nekim riječima koje su prevodiocu osobito mile. Zaključuje, da sve te stvari umanjuju kritičku vrijednost Joba — LXX i mora se upotrebljavati vrlo oprezno.

Franjo Zorell auktor grčkog novozavjetnog riječnika, latinskog psalterija u stihovima po originalu, o matrici židovskoj pisao je još davno. Sad ponovno piše o tim stvarima: »De forma quadam carminum hebreorum frequenter adhibita parum explorata« (str. 297—310).

Viktorian Larrannaga D. I. uložio je mnogo truda u radnju, gdje je dokazao, da je uvod u Djela Apost. 1, 1—3 potpuno po historijskoj metodi u doba helenizma. Uvod kako u Eklestastiku i II. knj. Makabejskoj jest i ovdje. O uvodu u III. Evanđelje 1, 1—4, svi vele da je poput drugih iz helenističke tradicije kao i terminologija, koju upotrebljava sv. Luka, da je najbolja N. Z. Sorof, Spitta, Gerche i Hilgenfeld pobudili su zadnja četiri decenija sumnje glede literarnog dijela uvoda u Dj. Ap. Tako Greecke veli, da je onom *protos logos* morao suprotstaviti Luka jedan *deuteros logos*. Hilgenfeld veli, da uvod nije od Luke nego od izdavača Djela Apostolskih. Drugi pak auktori pokazuju na veliku sličnost uvoda Dj. Ap. s helenističkim piscima. Jednako i drugi auktori. Larrannaga iza toga ispituje mnoge tekstove raznih pisaca helenističkog doba (str. 336—363) i klasificira sve uvode u tri tipa. Drugi tip odgovarao bi uvodu Dj. Ap. Ovdje sv. Luka prelazi s jedne knjige na drugu pomoću kratkog sadržaja prijašnje knjige bez da bi se dotaknuo nove knjige. Slično u Ksenofontovoj Anabazis, Flavijevim Starinama i Herodotovoj povijesti.

P. Augustin Merk izvješćuje o poznatom najnovijem nalazu papyra s biblijskim tekstom. Neki su dijelovi, osobito oni iz Starog Zavjeta, najstariji rukopisi uopće što ih posjedujemo. O ovim tekstovima upućeni su i naši čitači. Opširno sam izvijestio o čitavoj kolekciji, napose svim knjigama Novog Zavjeta, pa i Pavlovim poslanicama i Apokalipsi u ovom časopisu god. 1934. str. 182—195. Werk se ne zabavlja opisom, jer je već ranije o njima pisao, nego na dugo ispituje vlastita svoja čitanja ovih kodeksa.

*

U ovom je izdanju zastupano trideset pisaca s jednakim brojem radnja različitog sadržaja, kako se vidi već iz samih naslova. Obradivana su mnoga biblijska pitanja od općeg interesa, ali i druga strogo stručna. Pisano je u šest jezika. Pisci su u prvom svesku uz osam vanjskih, četiri profesora Biblijskog Instituta; u drugom svesku ima osam vanjskih i devet profesora. Profesori Instituta jesu: PP. Bea rektor, Fernández, Holzmeister, Köppel, Snys, † Mallon, Messina, Semkovski, Simon, Vaccari dekan, Vitti, Zorell i Merk.